

Maat en waarheid

De twee kanten van AI.

‘Een goede docent ziet het echt wel als een leerling iets met AI gemaakt heeft’ (citaat van een leraar). ‘Je kunt er zeker niet van uitgaan dat te detecteren is of iets met AI gemaakt is’ (internationaal expert op het gebied van AI).

Twee heel verschillende uitspraken en ik zet mijn kaarten op de opvatting van de expert. Generatieve artificial intelligence (AI) kan veel, en wat we nu zien zijn vermoedelijk de slechtste versies van AI die er zullen zijn: ze zullen verder ontwikkelen, meer kunnen en daar zitten positieve en negatieve kanten aan. In het eerste deel van het artikel komt dat in beeld. Vervolgens is de vraag hoe we verantwoord met AI kunnen omgaan en of er zelfs mogelijkheden zijn voor het Evangelie. Daar reikt het tweede deel van het artikel enkele gedachten voor aan, vanuit de Bijbelse waarden van matigheid en waarheid.

Duizelt

AI is onontkoombaar. AI heel lang worden vormen van AI gebruikt in allerlei sectoren van het maatschappelijke leven. Bosjes leerlingen gebruiken generatieve AI op allerlei manieren. AI is groot en zelfs experts vinden het veld onoverzienbaar. Het gaat bovendien allemaal heel snel en al gauw duizelt het je. Effecten op korte termijn zijn nog enigszins mee te maken, maar wat de doorbraak van AI in het publieke domein op langere termijn betekent, is onbekend. Afgaand op eerdere technologische doorbraken zal het effect groot zijn, zowel in positieve als negatieve zin. Het is dat zelfs nu al.

Enkele voorbeelden uit één week laten dat zien. Zowel de Nobelprijs voor natuurkunde als die voor scheikunde van 2024 zijn toegekend aan ontdekkingen die mede tot stand zijn gekomen door kunstmatige intelligentie. Positief. Een nepvideo (“deepfake”) van een directeur die zogenaamd racistische uitspraken doet, ging viraal. Doodsbedreigingen volgden en de hele stad was in rep en roer. Ook nadat glashelder was geworden dat de video nep was en de directeur nooit dergelijke uitspraken had gedaan, bleven de bedreigingen en geloofden mensen het niet. Negatief. Tijdens de Amerikaanse verkiezingen creëerden bepaalde X-gebruikers (voorheen Twitter) met AI nepnieuws en beelden die hun duizenden dollars aan advertentie-inkomsten opleverden. Negatief. De inzet van AI verhoogt het aantal accurate diagnoses bij bepaalde gezondheidsproblemen. Positief. AI zal naar verwachting in 2027 wereldwijd evenveel energie verbruiken als heel Nederland. Negatief.

Verantwoordelijkheid

AI is een koud ding dat echter heel menselijk aanvoelt in het gebruik. Dat geldt niet alleen voor ChatGPT, de meest bekende, maar bij lange na niet de enige generatieve AI. Ondanks dat je AI dus kunt aanspreken zoals je een mens zou aanspreken, blijft het een machine. AI betreft uiteindelijk iets wat met heel veel data, patroonherkenning en een dosis kansrekening in een mum van tijd een uitkomst genereert. Vaak zijn dat verrassend goede en heel bruikbare uitkomsten, maar soms bevatten ze heel duidelijke missers, en regelmatig heel subtiele. Het percentage fouten (“hallucinaties”) zal waarschijnlijk afnemen. Maar onder veel AI zitten grote taalmodellen en onder andere omdat daarbij een zekere hoeveelheid toeval (kans) gebruikt wordt, zullen fouten nooit voor honderd procent uitgesloten zijn. Daar moet bij gezegd worden dat natuurlijk datzelfde geldt voor mensen die iets produceren, zoals een DRS-artikel. AI-uitkomsten

zullen daarom altijd beoordeeld moeten worden. Een mens zal verantwoordelijkheid moeten en kunnen nemen voor wat hij met de inzet van AI en de uitkomsten ervan doet. Dus heb je (paradoxaal genoeg) juist veel expertise nodig over het onderwerp waar je AI voor gebruikt. Dat geldt in de maatschappij en het bedrijfsleven en net zo goed in het onderwijs. Die verantwoordelijkheid rust op ons.

Deze verantwoordelijkheid moeten we invullen vanuit Bijbelse waarden. Matigheid en waarheid lijken daarbij heel gepast. In dit het tweede deel van het artikel werk ik dat iets verder uit, met de uitnodiging het door te vertalen naar de eigen les, met de eigen klas, in de eigen context.

Matigheid

Matigheid wordt genoemd als vrucht van de Geest (Galaten 5:22). Petrus (in 2 Petrus 1:5 en 6) roept ons op om bij het geloof matigheid te voegen. Maathouden heeft iets in zich van balans. 'Drink een beetje wijn', zegt Paulus tegen Timotheüs. Niet helemaal niet, maar zeker niet te veel. Die twee kanten gelden ook voor AI. Hoeveel van onze tijd, aandacht en energie besteden we aan en met technologie, en hoeveel aan iets anders, zoals contact? Hoe is de balans tussen betekenisvolle ervaringen met het echte leven in de tastbare werkelijkheid, en de indirecte virtual reality? Wat is de juiste maat tussen het maken van meters in de lesstof, versus het bereiken van diepgang met de bijbehorende vertraging en overdenking? Hoe is de maat en de verhouding tussen enerzijds de focus op elk kind in het bijzonder versus het leerlingen deel leren uitmaken van de gemeenschap(pen) waarin ze geplaatst zijn?

Maathouden en matigheid geldt beide kanten van het midden. Het gaat niet om een vaag grijs midden, maar het in balans houden van de beide polen. Dat zal per situatie geconcretiseerd moeten worden, en dat is hard werken, denkend aan de voorbeelden in de vorige alinea. Maar zonder Bijbelse matigheid zal AI ons (steeds meer) domineren. Techniek zonder maat is een harde meester. Met matigheid kan AI wellicht een goede slaaf zijn.

Waarheid

Waarheid is de tweede Bijbelse waarde die ik noemde. Wat is waarheid en hoe bepalen we dat, in het bijzonder als er (steeds meer) AI in het spel is? Bij waarheid valt niet alleen te denken aan wat theologisch waar is, maar zeker ook hoe waarheid, betrouwbaarheid en oprechtheid in het intermenselijke en horizontale een rol spelen. Waarheid en oprechtheid horen bij elkaar (Jozua 24:14). Waarheid en betrouwbaarheid idem, bijvoorbeeld blijkend uit de eed (Heidelberger Catechismus, zondag 37). Waarheid en licht zijn Bijbels gezien eveneens nauw aan elkaar verbonden. Dat geldt ook voor het tegendeel: de vorst der duisternis is tevens de leugenaar en hij die leugens genereert (Johannes 8:44). Zoals gezegd geldt dit niet alleen in het verticale vlak, maar ook in het dagelijks leven. Fake news heeft daar alles mee te maken, en eenzijdige informatie die de werkelijkheid vertekent eveneens. Laat staan iets wat domweg niet waar is, of een ongefundeerde (complot)theorie. Het zal wel een zoektocht zijn om met AI de waarheid te bevorderen in plaats van slechts onwaarheid tegen te gaan.

Het is daarom heel belangrijk kritisch vermogen te ontwikkelen om zodoende waarheid te leren onderscheiden van het tegendeel. Niet alleen en niet allereerst om te overleven in een wereld vol nep, bedrog en huichelarij, maar primair omdat het een christen past om het beeld te vertonen van Hem Die de Waarheid is (Johannes 14:6).

Kennis

Kritisch vermogen vergelijkt iets met een bepaalde maatstaf. Onderscheidingsvermogen vraagt allereerst om de maatstaf van ervaringskennis van de echte, niet-virtuele werkelijkheid. Daar moeten leerlingen intensief mee kennis maken, en dat begint al vroeg met buitenspelen. Denk ook aan het verwerven van een deugdelijke kennisbasis in de canon van een vak, het kennen en gebruiken van goede, gezaghebbende bronnen Experts, resultaten van onderzoeksjournalistiek en gezonde wetenschap horen ook in het rijtje. Overigens niet om daarvan dan alles kritiekloos te accepteren.

Hierboven zijn matigheid en waarheid verkend in het gebruik van AI, al vraagt dat nog een behoorlijke slag naar individuele lessen en klassen. Met enkele voorbeelden waar AI positief ingezet wordt, wil ik de stap naar lessen wat kleiner maken. Met AI kunnen we infographics en video's maken over Bijbelse thema's. AI kan analyses maken over vervolging (bij godsdienst), of veelzijdige analyses ten behoeve van het bepalen van plaatsen waar een evangelisatiepost gesticht zou kunnen worden (bij aardrijkskunde). Catecheten zijn lang niet altijd geschoolde leraren. De volgende prompt leverde in de gratis versie van ChatGPT (3.5) prima suggesties: 'Maak een lesplan voor een catechisatieles. De jongelui zijn 14 jaar oud en komen uit de bevindelijk gereformeerde denominaties in Nederland. Het onderwerp van de les is Gods voorzienigheid (zondag 9 en 10 van de Heidelberger Catechismus). De les duurt 45 minuten. Gebruik de Didactische Diamant (zeven ontwerpprincipes voor een christelijke les), zoals die te vinden is in bijgaande dia. Het lesplan moet voldoende gedetailleerd zijn voor een onervaren ouderling.' Waarvan acte.

Gegarandeerde detectie van wat door AI gemaakt is, kunnen we gevoeglijk vergeten. De docent waarmee dit artikel begon, heeft ongelijk. Het positieve gebruik dient alsnog in matigheid beoefend te worden. Waarheid en het leren onderscheiden ervan is meer dan ooit cruciaal. En dat kan uiteindelijk niet zonder de God der waarheid.

Vragen

Hoe goed ben je thuis in de wereld van AI en hoe tevreden ben je daarover?

Maak de waarden matigheid en waarheid eens concreet voor een les in je vak (vo) of een dagdeel in je klas (po) en bespreek dat met elkaar, inclusief de dilemma's en keuzes.

Wat vind je van de stelling dat AI voor leerlingen buiten de deur moet blijven op jouw school?

Streamers:

Een mens zal verantwoordelijkheid moeten en kunnen nemen voor wat hij met de inzet en de uitkomsten van AI doet

Met matigheid kan AI wellicht een goede slaaf zijn

Literatuur

Meester, R, Jacobs, M. (2024). *De onttovering van AI*. Mazirel Pers
Mollick, E. (2024). *Co-intelligence. Living and Working with AI*. Penguin